

УДК: 371.2:316.7:172/3(73)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ У ШКОЛАХ США У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Л.І.Довгань

Анотація. У статті визначено сутність та головні принципи полікультурного виховання, а також розглянуто особливості його організації у школах США.

Ключові слова: полікультурне виховання, принципи полікультурного виховання, шкільне середовище, національні цінності.

Аннотация. В статье рассмотрены суть и принципы поликультурного воспитания, а также рассмотрены особенности его организации в школах США.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, принципы поликультурного воспитания, школьная среда, национальные ценности.

Summary. The essence and the main principles of multicultural education are defined in the article, peculiarities of its organization in American schools are considered.

Key words: multicultural education, principles of multicultural education, school environment, national values.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та інтеграції України до світової культурної й освітньої спільноти, розширення кордонів міжнародної співпраці суттєво збільшують можливості для ознайомлення із іноземною культурою та її представниками. У цих умовах особливої актуальності набуває забезпечення готовності особистості до діяльності у багатокультурному середовищі шляхом реалізації програм полікультурного виховання, метою якого є формування розуміння важливості та своєрідності кожної окремої культури, в тому числі своєї власної; вміння вести діалог з представниками іншої культурної групи; поважливого та толерантного ставлення до їхніх традицій, переконань, цінностей. Саме тому проблема забезпечення полікультурного виховання в школі є надзвичайно важливою на сучасному етапі розвитку нашої країни, яка прагне розвиватися на засадах гуманізму, свободи, рівності та соціальної справедливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Полікультурне виховання знаходиться в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів, які вбачають у ньому вихід із кризи у міжетнічних стосунках. Значний досвід полікультурного виховання накопичено в американській освіті, адже США історично формувалися як багатонаціональна держава, ідеологією якої упродовж двох століть було створення єдиної нації. Американські вчені К.Беннет, Дж.Бенкс, Г.Бейкер, Ж.Гай, Ю.Гарсія, Д.Голлник, Дж.Гудлад, П.Горскі, Л.Дарлінг-Хаммонд, К.Кемпбел, С.Ньето, Д.Садкер, П.Тідт та А.Тідт, Е.Холлінс, Ф.Чінн здійснили великий внесок у теоретичне обґрунтування проблем полікультурного виховання та розробку засад його практичної реалізації. Актуалізація засад полікультурного виховання в Україні розпочалася з кінця 90-х років ХХ століття. Вітчизняні педагоги почали активно досліджувати досягнення педагогічної теорії і практики зарубіжних країн (Н.Абашкіна, А.Джури́нський, Г.Сторов, О.Гаганова, О.Гукаленко, М.Красовицький, О.Локшина, З.Малькова, О.Овчарук, Б.Мельниченко, Л.Пуховська, Л.Супрунова). Проте полікультурне виховання як засіб формування національної та етнічної толерантності у школах США потребує більш детального вивчення.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей організації полікультурного виховання у школах США у контексті формування культурної та етнічної толерантності.

Виклад основного матеріалу. Проблеми полікультурного виховання молоді та формування національної самосвідомості завжди були актуальними для американського суспільства. Історично склалося так, що населення Америки, що включає вихідців із Центральної й Східної Європи, Африки й Азії, єдналися навколо англосаксонського ядра, культура якого досі залишається домінуючою. Тому потреба враховувати поліетнічність та багатомовність у вихованні є об'єктивним наслідком історії країни.

Полікультурне виховання у США стає все більш актуальним через демографічні зміни, що тривають і до сьогодні. Приплив іммігрантів посилюється в останні десятиліття. На початку 1990-х рр. їхнє число збільшилося втричі в порівнянні із серединою ХХ століття. Змінюється й географія імміграції. Якщо колись майже половину її становили європейці, то до кінця ХХ століття до 90% іммігрантів виявилися вихідцями з Латинської Америки й Азії. У зв'язку з цим у США створено правову базу, яка забороняє расову дискримінацію в сфері освіти. В школах епізодичні педагогічні заходи з інформацією про культуру й побут латино- й афроамериканців замінюються систематичними зусиллями по усуненню расизму, вивченню духовних цінностей різних культур [1, с. 85].

Полікультурне виховання має активну підтримку американського уряду. Воно розглядається як важливий інструмент створення цивільного суспільства на засадах загальнонаціональних ідеалів і духовних цінностей етнічних груп. Влада заохочує прагнення національних громад зберігати мови й культурні традиції за допомогою виховання й освіти. Американський народ, який представлений багатьма національностями, прагне зберегти властиву кожному етносу культуру, традиції, особливості. Г.Бейкер стверджує, що полікультурна освіта в США з'явилася в результаті міжнаціональних конфліктів у 60-70-ті роки ХХ століття і була "закононародженою дитиною" американської демократії. У цей час Американською асоціацією викладачів коледжів було створено спеціальну Комісію з полікультурної освіти, що свідчить про державну зацікавленість у реалізації ідей полікультурного виховання. Американська школа мала стати важливою інституцією соціалізації молоді, що допомагала представникам національних меншин засвоїти демократичні цінності, оволодіти знаннями, уміннями, необхідними для життя в демократичному суспільстві [4].

Дж.Бенкс потрактує американську культуру як таку, що є універсальною, котра сприяє єднанню всіх американців незалежно від їхнього походження. Така культура базується на ідеалах і цінностях, що вироблені американською нацією. Американці розмовляють єдиною мовою (American English), мають високорозвинену ефективно функціонуючу технологічну цивілізацію та ринкову економіку. Представники різних національностей, етнічних груп прагнуть зберегти свою рідну мову, мистецтво, традиції і звичаї, знання про історію своїх предків. Ідеалом Дж.Бенкса є відкрите демократичне суспільство, яке забезпечує рівні можливості для представників різних етнічних, культурних і соціальних груп. У такому суспільстві громадяни зберігають свою культурну ідентичність, ефективно й толерантно взаємодіють з іншими культурами [2]. На думку Дж.Бенкса, полікультурне виховання ставить за мету створити рівні освітні умови для усіх учнів, включаючи тих, хто має відмінну расову, етнічну та соціальну приналежність, змінюючи шкільне середовище таким чином, щоб воно відображало різні культурні та групові відмінності у межах класу та у межах суспільства [5].

Полікультурна освіта покликана допомогти молодій людині ідентифікувати себе з національною культурою; навчити розуміти й сприймати інші культури; сформувати вміння й навички життєдіяльності у полікультурному суспільстві; сприяти реалізації свого інтелектуального, духовного та фізичного потенціалу.

Щодо визначення сутності полікультурного виховання, то, на думку П. Горскі, воно постійно змінюється як теоретично, так і практично. Кожен педагог може його коригувати й уточнювати залежно від певного контексту і навчальної дисципліни. Тим не менш, дослідник виділяє засади, на яких ґрунтується полікультурне виховання [6]: всі учні повинні мати рівні права для реалізації свого потенціалу; всі повинні бути однаково підготовлені для ефективного функціонування у багатокультурному середовищі. Вчителі мають організувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, не залежно від його культурних особливостей. Школи повинні не лише активно протистояти соціальним та культурним утискам, а й виховувати свідому та активну молодь. Навчально-виховний процес має бути особистісно-орієнтованим. Освітняни повинні систематично вдосконалювати навчальні методики, аналізувати їх ефективність та доцільність. П.Горскі вважає, що саме шкільне середовище відіграє визначну роль у закладенні основ трансформування суспільства та усуненні несправедливості. Відповідно, головне завдання полікультурної освіти він вбачає у впливі на соціальні зміни, що досягається шляхом поєднання трьох трансформацій: 1) особистісних перетворень; 2) змін у шкільному середовищі та систем освіти; 3) перетворень у суспільстві [6]. З цією метою у США створюються наукові асоціації, які координують діяльність американських педагогів щодо полікультурного виховання учнів. Вивчають цю проблему

науково-дослідні центри, інститути, університети. Завдання полікультурного виховання відображені в урядових документах, освітніх та суспільних програмах.

Так, у США діє Національна асоціація полікультурного виховання (The National Association for Multicultural Education), завданням якої є підтримка та розвиток соціальної справедливості засобами полікультурного виховання, проведення досліджень у цій галузі, підготовка кадрів, популяризація ідей полікультурного виховання серед учителів та адміністрації учбових закладів. Її діяльність базується на таких засадах [8]: повага до культурного різноманіття; усвідомлення унікальності культурної та етнічної спадщини кожної нації; розробка шкільних навчальних планів із врахуванням культурних особливостей; протистояння расизму та дискримінації у суспільстві; досягнення соціальної, політичної та освітньої рівності.

Сьогодні однією з центральних педагогічних проблем американського суспільства є докорінне підвищення якості освіти, що висуває нові вимоги до особистості вчителя і його професійної підготовки. Конференція Американської асоціації коледжів освіти вчителів, яка пройшла в січні 2003 року у Вісконсіні, була присвячена проблемам підготовки вчителів до роботи з учнями-представниками різних культур. Було зазначено, що в світлі реалій XXI століття, з постійним зростанням різноманітності учнівського складу, освітня практика стикається з гострою нестачею висококваліфікованих учителів, здатних ефективно працювати у полікультурному середовищі. В результаті проведення конференції було вироблено багато рекомендацій та цінних рішень, які підтримували дві основні цілі: 1) диверсифікацію вчительського складу; 2) професійний розвиток усіх практикуючих та майбутніх учителів та адміністрації для покращання знань та навичок для успішної роботи з усіма учнями незалежно від їхнього походження [3].

Центральна північна регіональна лабораторія (the North Central Regional Laboratory) розробила перелік питань, відповідаючи на які можна визначити рівень та якість організації полікультурного виховання у школі [7].

Шкільні практики:

Чи заохочує ваша школа розуміння та прийняття культурних відмінностей?

Чи визнає школа та справедливо приймає внески та досягнення різних культурних груп?

Чи відображені у навчальних програмах особливості історичного розвитку та суспільний досвід різних соціальних та етнічних груп?

Чи забезпечує школа однаковий доступ усіх учнів до якісних освітніх програм?

Викладання:

Чи є мовні та культурні особливості учнів основою організації навчального процесу?

Чи заохочується у шкільному колективі прагнення до розумового вдосконалення та використання різних навчальних методів?

Чи знають учителі, як використовувати неформальну мову спілкування учнів як засіб покращання їхньої писемності?

Відносини школи із спільнотою:

Чи існує зв'язок між школою, сім'ями дітей та місцевою спільнотою?

Чи реагує школа на особливі потреби батьків?

Чи навчає школа батьків вміло організувати навчання та виховання дітей вдома?

Професійний розвиток:

Чи надає школа можливість викладацькому колективу покращувати свої знання про різні культурні групи?

Чи навчають учителів вміло працювати із учнями, що мають значні культурні та мовні відмінності?

Таким чином, основними напрямками, у руслі яких розвивається полікультурне виховання в США, є педагогічна підтримка представників етнічних меншин; білінгвальне навчання; багатокультурне виховання, що супроводжується заходами проти етноцентризму. Усі ці напрямки відображаються в особливих навчальних програмах та спеціальному навчанні дітей-представників національних меншин [1, с. 85].

Полікультурне виховання забезпечує:

– на когнітивному рівні: засвоєння цінностей національної та світової культури, культурно-історичного та соціального досвіду різних народів;

– на ціннісно-мотиваційному рівні: формування ціннісно-орієнтаційних схильностей учнів до інтеркультурної комунікації, розвиток толерантності відносно інших суспільств, народів, культур і соціальних груп;

– на діяльнісно-поведінковому рівні: активну соціальну взаємодію з представниками різних

культур при збереженні власної ідентичності.

Висновки. Полікультурне виховання стає важливим компонентом шкільної діяльності та ключовим напрямком формування повноцінного члена суспільства. Рівень полікультурної вихованості школярів суттєво залежить від державної політики та позицій сім'ї та школи. Подальше вивчення американського досвіду організації полікультурного виховання вітчизняними педагогами дозволить вдосконалити національну систему навчання, а також забезпечити виховання підростаючого покоління на принципах рівності, полікультурності, поваги до етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кожної людини, створити умови для вираження та розвитку кожної особистості.

Література

1. Асаєва В.В. Виховання полікультурності – шлях до євроінтеграції / Асаєва В.В. // Філософія. – 2011. – № 3 (77). – травень-червень. – С. 84-86.
2. Бенкс Д. Проблемы поликультурного образования в американской педагогике/ Бенкс Д. // Педагогика. – 1993. - № 1. – С. 104-109.
3. АСТЕ (American Association of Colleges for Teacher Education) [Електронний ресурс] // Windspreed Conference 'Preparing Teachers for Diverse students'. – 2003. – Sept.: Режим доступу // <http://www.eaccesseric.org>
4. Baker G.C. Planning and Organizing for Multicultural Instruction / Baker G.C. –Addison-Wesley Publishing Company. –1994. – 351 p.
5. Banks J. A. Multicultural Education: Characteristics and Goals / Banks J. A. // Banks J. A., Banks C. A. Multicultural Education: Issues and Perspectives. – Boston: Allyn and Bacon. –1997. – 3rd ed.– P. 3-31.
6. Gorski P. The Challenge of Defining "Multicultural Education [Електронний ресурс] : Режим доступу // <http://www.edchange.org/multicultural/initial.html>.
7. How Multicultural Is Your School? [Електронний ресурс] : Режим доступу // <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/presrvce/pe3lk48.htm>.
8. National Association for Multicultural Education: Mission, Goals & Objectives [Електронний ресурс] : Режим доступу // <http://nameorg.org/names-mission/goals-objectives>.